

ԷՆԵՐԳԵՏԻԿ ԳՈՐԾՈՆԸ՝ ՄԻԱԲԼԵՌ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՐԳԻ ԴԵՄ ՈՒՂՂՎԱԾ ԼԾԱԿ ՈՂ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԵԶ*

Անդրանիկ Գրիգորյան

Բանալի բառեր՝ Էներգետիկ գործոն, միջտարածաշրջանային հարաբերություններ, միաբևեռ աշխարհակարգ, աշխարհաքաղաքական գործընթաց, արտաքին քաղաքականություն, Ռուսաստանի Դաշնություն, Արևելք-Արևմուտք հարաբերություններ:

Էներգետիկ գործոնը արդի աշխարհաքաղաքական գործընթացներում ունեցած իր դերակատարմամբ այն կարևորագույն օղակն է, առանց որի տրամաբանությունը հաշվի առնելու կամ հասկանալու միջազգային միջտարածաշրջանային ու աշխարհաքաղաքական գործընթացներն ու դրանց ընթացքը կանխորոշող քաղաքական վեկտորի ուղղությունը հասկանալը, առավել ևս, քաղաքագիտական կանխատեսումներ անելը արդի փուլում գրեթե անհնար է: Բոլոր պատմամասկան ժամանակահատվածներում էլ, որոշակի այս կամ այն աշխարհաքաղաքական այլ գործոնների հետ մեկտեղ, էներգետիկ գործոնի նկատմամբ միշտ էլ որոշակի քաղաքական հետաքրքրություն է եղել, սակայն այդ հետաքրքրությունն էլ ավելի առարկայական ու գործնական բնույթ սկսեց կրել հատկապես նոր ժամանակներում, իսկ հետերկրորդաշխարհամարտյան տարիներին, արդեն կապված ատոմի զարգացմամբ, բնակչության օրըստօրե ավելացող կենցաղային էներգածախս պահանջների բավարարմամբ ու բնակչության թվաքանակի կտրուկ աճով, նախկին էներգետիկ գործոնը վերածվեց միջազգային ու միջտարածաշրջանային կարևորագույն խնդրի, որի լուծման եղանակները դարձան միջազգային հեղինակավոր կազմակերպությունների (ՄԱԿ, ԵԱՀԿ, ԵՄ, ԱՄՀ և այլն) ու այդ կազմակերպությունների կողմից ստեղծված հատուկ կոմիտեների ու մարմինների (ՕՊԵԿ, ՄԱԳԱՏԷ, ԵՄ Էներգետիկ հանձնաժողով և այլն) հիմնական օրակարգային խնդիրը: Եթե պատմական վաղ անցյալում՝ էթնիկական խմբավորումների, պետությունների ու կայսրությունների ժամանակաշրջանում, որպես առանձնացնող տարանջատիչ սահմանագիծ դիտարկվում էր տեղաբնիկների կամ բարի ժողովրդի պայքարն ընդդեմ բարբարոսների, քրիստոնյաների պայքարն ընդդեմ անհավատ հեթանոսների կամ մահմեդականների, տեղաբնիկների պայքարն ընդդեմ գաղութարարների և, ի վերջո, անգլախոսների միավորումն ընդդեմ ռուսախոսների, ապա արդեն արդի աշխարհաքաղաքական մարտահրավերների շրջանակում երկրները տարանջատվում են էներգակիրներ արտադրող և արտահանող, էներգակիրներ սպառող, և որպես կապող օղակ՝ այդ շղթան ամբողջականանում է էներգակիրներ տեղափոխող միջանցիկ երկրների տարանջատմամբ: Արդի քաղաքագիտական ձեռնարկներում և վերլուծականներում աստիճանաբար ավելանում են գազի, նավթի, ատոմի հետ կապված տերմիններն ու դրույթները, որոնց աստիճանական աճն ու դրանով պայմանավորված տարաբնույթ քննարկումները մակերեսային կամ լուսանցքային տեսանկյունից թերևս ուղղված են մարդկային համընդհանուր բարեկեցությանն ու խաղաղ գոյակցման ապահովմանը, սակայն խորքային առումով էլ ավելի են խորացնում կամ արագացնում առկա խնդիրները՝ քաղաքագիտության ու քաղաքական գործընթացների նկատմամբ պատասխանատվություն ստանձնած գործիչների համար դառնալով առաջնային խնդիրներից մեկը ողջ աշխարհում:

* Հոդվածն ընդունվել է 10.11.2015:

Հոդվածը տպագրության է երաշխավորել ք.գ.դ., պրոֆեսոր Գարիկ Քեռյանը:

Ներկայումս արևմտյան քաղվերլուծական շրջանակներում ակտիվորեն շրջանառվում է այն տեսությունը, որ Ռուսաստանը տարածաշրջանում միակողմանիորեն կամք է թելադրում՝ օգտագործելով իր էներգակիր բնահումքային բազայի առավելությունները: Վերոնշյալը դիտարկվում է որպես հարված գոտկատեղից ներքև և չի համապատասխանում ազատ առևտրաարդյունաշրջանբերության ընդունված կանոններին [1]: Սակայն խնդրի համակողմանի ուսումնասիրումը մի փոքր այլ պատկեր է բացում, որտեղ ճշտի ու սխալի սին փնտրտուքը տեղը զիջում է օբյեկտիվ քննարկամանն ու իրական պատկերի վերհամանը: Խնդրի դիտարկումը, առանց հաշվի առնելու էներգետիկ գործոնով պայմանավորված աշխարհաքաղաքական գործընթացների առաջ քաշած գործիքակազմը, ընդամենը կնամանվի քարոզչական նյութի, որը գուցեև որոշակի շրջանակներում որոշակի արդյունք կտա՝ կապված հասարակական լայն զանգվածների մոտ որոշակի կարծիքի ձևավորմամբ, բայց իրականում կորցնում է քաղաքագիտության ոսկե սկզբունքներից մեկը՝ կանխատեսելիությունը, ու կանխատեսելիության պակասն է, որ խնդիրը արդիական է դարձնում: Ներկայիս ուկրաինական ձգնաժամը վառ ապացույց է, թե ինչքան վատ հետևանքներ կարող է ունենալ քարոզչական հետևողականությունը ու դրանով պայմանավորված՝ միջտարածաշրջանային և աշխարհաքաղաքական գործընթացները ինչպես կարող են դուրս գալ տրամաբանության շրջանակից:

Հենց էներգետիկ գործոնով էլ պայմանավորված՝ 21-րդ դարասկիզբը հանդիսացավ Ռուսաստանի Դաշնության արտաքին և ներքին քաղաքականության մեջ արձանագրված շրջադարձային բեկումի մեկնակետ, որի երևակայական ու առարկայական սկիզբը շատ քաղվերլուծաբանների համար ծառայեց որպես յուրօրինակ հետհաշվարկի վերալիցքավորման ու այսպես կոչված վերալիցքաթափման սկիզբ: Սկզբնական շրջանում թե ռուսական, թե՝ արևմտյան և թե՝ հեռավորարևելյան մի շարք քաղվերլուծաբաններ Ռուսաստանի Դաշնությունում տեղի ունեցած իշխանափոխությունը համարեցին ներքին պալատական ու ոչ շրջադարձային: Վերոնշյալը ձևակերպվեց որպես ելցինյան շրջանի տրամաբանական շարունակություն, ու վերջիններս նույնիսկ չոգեշնչվեցին Վլադիմիր Պուտինի՝ վարչապետության տարիներին իրականացրած բավականին ինքնուրույն ու հաջող բարեփոխումներով, և ինչպես պնդում էր արևմտյան մամուլը, Պուտինի բավականին բարձր վարկանիշը դեռևս չէր խոսում նրա ինքնուրույնության մասին [2]: Եվ այսպես ներքին պալատական իշխանափոխության սցենար հիշեցնող ռուսների կողմից «ամանորյա երազ» որակված իշխանափոխության ակտը, գրեթե բոլորի կողմից որակվեց լոկ լուսանցքային ձևափոխություն (տրանսֆորմացիա), որը բովանդակային լուրջ ակնկալիքների տեսանկյունից ընդամենը հույս էր ներշնչում: Իսկ ահա արդեն Վլադիմիր Պուտինի ստացած ելցինյան ժառանգությունը մեղմ ասած այնքան էլ ոգեշնչող չէր, որովհետև ելցինյան ժամանակներից մնացած ֆինանսատնտեսական ձգնաժամերը, Փարիզյան ակումբին ունեցած ֆինանսական պարտավորությունները, չեչենական պատերազմի դեռևս չսպիացած վերքերը, ներքին հումքային բազայի ու էներգառեսուրսների անխնա վատնման մշակույթը, մեղմ ասած, սկզբնական շրջանում ակտիվ արտաքին քաղաքականություն վարելու համար այնքան էլ լայն հորիզոններ չէին ապահովում [3]: Հատկապես մտահոգիչ էր արևելաեվրոպական արտաքին քաղաքական ուղղությունը, որտեղ նախկին Վարշավյան դաշինքի երկրները հիմնավոր անհնազանդության նշաններ էին ցույց տալիս: Վերոնշյալ ուղղության մեջ որպես լրջագույն մարտահրավեր էր արդեն ՆԱՏՕ-ի դեպի արևելք ընդլայնման ակտիվ բանակցային գործընթացի սկիզբը: Վերոնշյալ քաղաքական իրադրությունը արևմտյան քաղվերլուծաբան Ջեյմս Շերի կողմից բնութագրվում էր որպես անհավասարների պայքարում թույլերի պարադոքսալ հաղթանակ [4]: Իհարկե,

արևմտյան պաշտպանիչ շթի առաջ մղումը դեպի Արևելք դեռևս չէր ներառում Ռուսաստանի Դաշնության համար կարևորագույն ռազմավարական տարանցիկ պետություն Ուկրաինան: Սակայն ներկայիս ուկրաինական թնջուկի առարկայական արմատները գտնվում են պատմական այս ժամանակահատվածում: Որպես վերոնշյալին հակադրություն նախագահ Պուտինի գլխավորած քաղաքական պետական ապարատի առաջ քաշած քաղաքական հակադրությունների փաստագրական հաջորդականության մեջ գերակա տեղ էր զբաղեցում էներգետիկ գործոնը:

21-րդ դարասկզբի առաջին տասնամյակին Ռուսաստանի Դաշնության արձանագրած արտաքին քաղաքական գործընթացների պատմահամեմատական վերլուծության արդյունքները հիմք են տալիս որոշակի քաղաքագիտական եզրահանգումներ կատարելու՝ ըստ որի՝ Պուտինյան վարչակազմի քաղաքական գործունեության արդյունքում մինչպուտինյան նախկին Ռուսաստանը, որը բնորոշվում էր որպես անվերահսկելի անսահմանափակ բնական ռեսուրսների աշխարհագրական արեայի, վերածվեց համակարգված պետական կազմավորման [5]: Ըստ այդ բնութագրման՝ պուտինյան Ռուսաստանն արդեն կարողանում էր իր աշխարհագրական դիրքից ոչ միայն ֆինանսատնտեսական դիվիդենտներ քաղել, այլև այդ ռեսուրսներից ստացված ֆինանսական եկամուտները վերածել լրջագույն քաղաքական գործոնի: Հենց վերոնշյալի տրամաբանական շրջանակում ազգային անվտանգության ռազմավարության մշակման գործընթացում լրջագույն դերակատարում ձեռք բերեց Ռուսաստանի տարածքում առկա բնահումքային բազան: Ազգային անվտանգության տեսանկյունից ու արտաքին քաղաքական ուղղության մեջ էներգետիկ գործոնի ֆունկցիոնալ դերակատարման մեջ շրջադարձային կարելի է համարել 2000թ. սեպտեմբերը. Վլադիմիր Պուտինի գլխավորությամբ տեղի ունեցած Ազգային Անվտանգության Խորհրդի նիստի շրջանակում կայացվեց որոշում, որի համաձայն՝ Ռուսաստանի Դաշնությունը պետք է օտարերկրյա էներգետիկ կորպորացիաներից հետ գնել էներգետիկ բնառեսուրսային բազաների շահագործման իրավունքը: Վերոնշյալը նշանակում էր օտարերկրյա էներգետիկ հսկաների ունեցած ազդեցիկ գործոնի նվազում կայացվելիք քաղաքական որոշումների վրա, որը ազգային անվտանգության ռազմավարության տեսանկյունից շատ կարևոր քայլ էր և գուցե առաջին մարտահրավերը ուղղված Արևմուտքին, որը կարելի է հետաառապատերազմյան աշխարհաքաղաքական Արևելք-Արևմուտք փոխհարաբերություններում համարել շրջադարձային կետ: Վերոնշյալ քաղաքական որոշումը բիզնեսի տեսանկյունից չէր նշանակում արևմտյան գործընկերների մուտքի արգելանք ռուսական շուկա, այլ այն քաղաքական կամքին հենված որոշում էր, որը արգելում էր ոչ ռուսական կապիտալի վրա հիմնված ընկերություններին ռուսական էներգետիկ ու բնահումքային շուկայում ունենալ բաժնետիրական առավելություն՝ այդ կերպ վերջիններիս գրկելով ինքնուրույն քաղաքականություն վարելու հնարավորությունից: Ըստ այդմ նշագծվեցին Ռուսաստանի Դաշնության մինչև 2020թ. էներգետիկ ոլորտում ռազմավարության դրույթները, որը Ռուսաստանի Դաշնությունում գործող օրենսդրության համաձայն ընդունվեց Դումայի կողմից: Այդ փաստաթղթով ձևակերպվեցին Ռուսաստանի Դաշնության էներգետիկ քաղաքականության հիմնադրույթները, որոնք ստացել էին այսպիսի ձևակերպում.

Ա. Օգտագործել ազգային ՋԷԿ-երի պոտենցիալը, որպես աշխարհաքաղաքական գործոն, այսպես կոչված անվտանգության բարձիկ և որպես մրցակցային առավելություն միջտարածաշրջանային և համաշխարհային քաղաքական թատերաբեմում.

Բ. Խիստ վերահսկողություն սահմանել էներգետիկ ոլորտի նկատմամբ, այդ վերահսկողության իրականացումը պետք է իրականացվի իշխանության ամենաբարձր օ-

դակների՝ նախագահի ու կառավարության կողմից, իսկ կայացվելիք որոշումները պետք է հավանության արժանանային վերոնշյալ մարմինների կողմից:

Գ. Սահմանել պետական վերահսկողություն հիմնական նավթագազային ընկերությունների, էներգակիրներով հարուստ հանքերի ու գազախողովակաշարերի նկատմամբ:

Դ. Ռուսական ազգային էներգակիր ընկերություններին ցուցաբերել պետական օժանդակություն, արտաքին շուկաներում իրականացնել ակտիվ էքսպանսիվ քաղաքականություն:

Ե. Օգտագործել պետական բյուջեի նավթագազային եկամուտները պետության հասարակաքաղաքական կայունության ապահովման ու երկրի տնտեսության տեխնոլոգիական արդիականացման համար [6]:

Վերոնշյալ փաստաթուղթը արևմտյան վերլուծաբանների կողմից դիտարկվեց խիստ էքսպանսիոն, հակասող ազատ առևտրաշրջանառությանը, ոչ ազատական, հակաեվրոպական ու էլի մի շարք բացասական պիտկաումներով: Իսկ ահա ռուսական մամուլն ու վերլուծաբանները այդ փաստաթուղթը դիտարկեցին որպես Ելցինյան ազատականության բերած սխալների ուղղում ու խիստ պետականակենտրոն:

Քաղաքագիտության շրջանակում այս ռազմավարական փաստաթուղթը միանշանակ ռուսական շահերի վերհանում է նշանակում և լրջագույն մարտահրավեր էր հատկապես արևելաեվրոպական ու ԱՊՀ երկրներին, որոնց էներգահամակարգերը (և ոչ միայն), կապված ընդհանուր պատմական անցյալի հետ, ռուսական էներգակիրներից առանց այն էլ վաղուց արդիական դարձած վերափոխման (դիվերսիֆիկացիայի) խնդրի առաջ էին կանգնում: Եթե վերոնշյալ ռազմավարական փաստաթուղթը հիմնականում կրում էր դեկլարատիվ բնույթ, և աշխարհում էներգակիրներ արտահանող յուրաքանչյուր երկրի համար տրամաբանական կլինեք նման ռազմավարության որդեգրումը, ապա բնահումքային բազայի վրա օտարերկրյա կապիտալի վրա սահմանափակում դնելու դրույթը չէր տեղավորվում ազատ շուկայական տնտեսվարական գործառույթներ որդեգրած պետության համար և աշխարհաքաղաքական տեսանկյունից լուրջ խնդիրներ էր պարունակում Միացյալ Նահանգների տարածաշրջանային դաշնակից պետությունների համար: Խաղի նմանատիպ կանոնների արժանագրումը մարտահրավեր էր անցումային փուլում գտնվող ԱՊՀ և արևելաեվրոպական երկրների էներգետիկ անվտանգությանը, որը երկրներից շատերի համար այդպես էլ մնաց անհաղթահարելի: Ինչպես նաև, թեև Ռուսաստանի դաշնության կողմից էներգետիկ բնագավառում արժանագրված փոփոխությունները (տրանսֆորմացիաները) միջպետական մակարդակում անմիջականորեն չէին վնասում Միացյալ Նահանգներին՝ կապված ԱՄՆ-ում առկա ինքնաբավ էներգառեսուրսային բազայի առկայությամբ ու վերջինիս համար այլ տարածաշրջաններից էներգակիրների ներկրման բավականաչափ ոյությունությամբ, սակայն ռուսական կողմի հավակնությունները արդեն չէին տեղավորվում աշխարհաքաղաքական տեսանկյունից, քանզի Միացյալ Նահանգները՝ որպես միաբևեռ աշխարհակարգի պահապան, չէր կարող հանդուրժել դաշնակից երկրների դիրքերի թուլացումը տարածաշրջանում, քանզի այդ թուլացումը աշխարհաքաղաքական լրջագույն վտանգներ էր պարունակում, ինչը միաբևեռականության տեսանկյունից նշանակում էր անմիջական Միացյալ Նահանգների թուլացում: Ի դեպ, խնդրի աշխարհաքաղաքական աստառի մասին են վկայում ներկայիս Ուկրաինական թնջուկն ու ըստ այդմ՝ Ռուսաստան-Արևմուտք հարաբերությունների սրումը: Իսկ արդեն Ռուսաստանի նկատմամբ ներկայումս կիրառվող տնտեսական պատժամիջոցների մեջ էներգետիկ ձեռնարկությունների գերակայությունն ու նավթի գների արհեստական անկումը ևս մեկ անգամ փաստում են Ռուսաստան-

նի աշխարհաքաղաքական հավակնություններում էներգետիկ գործոնի ունեցած վճռական նշանակության մասին: Իսկ արդեն ժամանակագրական առումով 2014թ. հոկտեմբեր-դեկտեմբեր ամիսներին Ռուսաստանի կողմից Չինաստանի և Թուրքիայի հետ ձեռք բերված միջպետական էներգետիկ համաձայնությունները կարելի է դիտարկել սկսված աշխարհաքաղաքական մրցավազքի շարունակություն: 2014թ. դեկտեմբերի 1-ին Անկարայում Վ. Պուտինի կողմից Հարավային հոսք գազանախագծից հրաժարվելու մասին հայտարարությունը հստակ մեսիջ էր դեպի Արևմուտք՝ Ռուսաստանի համար այլընտրանքի փաստի հստակ արձանագրմամբ [7]: Ռուսական արտաքին քաղաքական շրջադարձը դեպի Չինաստան և Թուրքիա պետք է հասկանալ գիտական շրջանակում ընդունված (ad hoc) տիրույթում (պարադիգմայում) և ոչ մի դեպքում չպետք է դիտարկել որպես կարևոր արևելաեվրոպական արտաքին քաղաքական ճակատում պարտության ընդունում: Ի դեպ, Ռուսաստանի կողմից Թուրքիայի՝ ԱՄՆ դաշնակցի դերակատարման մեծացումը տարածաշրջանային էներգետիկ (և ոչ միայն) խնդիրները համատեղ լուծելու հստակ հաղորդագրություն էր՝ ուղղված ԱՄՆ-ին: Խնդիրը դիտարկելով Չինաստանի հետ 2014թ. նոյեմբեր ամսին ձեռք բերված էներգետիկ համաձայնությունների ենթատեքստում՝ [8] Ռուսաստանի արևելաեվրոպական տարածաշրջանում ռուսական էներգակիրներին այլընտրանքի բացակայության պայմաններում այս հաղորդագրությունը բավականին հիմնավոր տեսք է ստանում: Կարծում ենք՝ վերոնշյալը հիմնավոր հանգամանք է պնդելու Ռուսաստանի Դաշնության օրակարգում աշխարհաքաղաքական հավակնությունների առկայության մասին, քանզի ՌԴ-Չինաստան էներգետիկ ոլորտում արձանագրած համաձայնության կենսագործումը հնարավորություն կտա վերջինիս դիմագրավելու արևմտյան տնտեսական պատժամիջոցներին, իսկ ահա ռուսական էներգակիրները եվրոպական տարածաշրջանում առկա այլընտրանքի մշուշոտությունը բավականին կթուլացնի Միացյալ Նահանգների տարածաշրջանի դաշնակիցների դիրքերը ու վերջիններս ստիպված կլինեն ընդունելու խաղի նոր կանոնները, որտեղ Ռուսաստանի ունեցած դերակատարումը էականորեն կմեծանա:

Քաղաքագիտության մեջ որպես մեթոդոլոգիական առանձնահատկություն դիտարկվում է խնդիրները մակրո և միկրո ոլորտներում ներկայացնելու ու ուսումնասիրելու հնարավորությունը: Վերոնշյալ մեթոդոլոգիական շրջանակում կարելի է վստահորեն փաստել՝ Ռուսաստանի բարձրագույն իշխանության էներգետիկ ոլորտում իրականացրած շրջադարձը միկրո ոլորտում, այսինքն՝ միջպետական հարաբերություններում, հատկապես ԱՊՀ և արևելաեվրոպական տարածաշրջանում տարատեսակ վտանգներ էր պարունակում՝ միջտարածաշրջանային համընթաց զարգացման տեսանկյունից ստեղծելով մեծ խնդիրներ, սակայն մակրո ոլորտում, այսինքն՝ աշխարհաքաղաքական տեսանկյունից այդ շրջադարձը կարելի է դիտարկել դրական պրիզմայով՝ որպես լրջագուն մարտահրավեր միաբնեռ աշխարհաշինության կառուցվածքին: Այս քաղաքական որոշումը լրջագույն ազդեցություն ունեցավ միջտարածաշրջանային համագործակցային հարաբերություններում ու փոխեց դեպքերի հետագա ընթացքը: Որպես առաջնային ազդեցություն կարելի է դիտարկել արևմտյան էներգակիր հսկաների դուրս մղումը ռուսական բնահումքային շուկայից, որը որպես հակազդեցություն հանգեցրեց արևելաեվրոպական էներգամիջանցիկ երկրների միջոցով ռուսական կողմին որոշակի բացասական մեսիջների ուղարկումը և, ի դեպ, պետք է անպայմանորեն նշել, որ այդ մեսիջների հետևում կանգնած էին արևմտաեվրոպական երկրներն ու ԱՄՆ-ն: Սառըպատերազմյան մրցավազք հիշեցնող այս լուկալ բախման հետագա զարգացումներն ու Ռուսաստանի հակազդելու ունակությունը հանգեցրին ներկայիս ուկրաինական ձգնաժամին, որի ակունքներում գտնվում է Ռուսաստան-Արևմուտք էներգետիկ թնջուկը, որի տրամաբա-

նական շարունակությունը կարող է դառնալ երկկողմ շահերի հետ հաշվի նստումը, որը ցավոք, հազարավոր անմեղ մարդկանց կյանք արժեցավ:

Ինչևէ, վերոնշյալ հինգ կետանոց փաստաթուղթը դուրս էր գուտ փաստաթղթաշրջանային պաշտոնական ձևակերպումային նշանակությունից և լուրջ ռազմավարական նշակետեր ձևակերպեց, որոնք կտրուկ կերպով փոխեցին Ռուսաստանի Դաշնության էներգետիկ քաղաքականության հետագա ընթացքն ու աշխարհաքաղաքական հետագա վերածնունդի խթան հանդիսացան, հենց որի հենքին ի հայտ եկած Հարավային ու Հյուսիսային հոսք գազանախագծերը, Ռոսնեֆտ ու Գազպրոմ էներգակիր հսկաների էքսպանսիոն հաջողությունները ոչ միայն հակազդեցություն էին Արևմուտքին, այլև իրադարձությունների կանխորոշման ու առաջնությունն իրենց ձեռքը վերցնելու խթան էին, որի հիմքում էլ հենց ընկած էին վերոնշյալ էներգետիկ ռազմավարության շրջադարձային փաստաթուղթն ու նախագահ Պուտինի էներգետիկ ոլորտում իրականացրած քայլերը:

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Симонов К.В. Глобальная энергетическая война, М., 2007, стр. 84; Глущенко Ю.Н. Энергетическая составляющая во внешней политике России, Российский институт стратегических исследований, 25.03.10
2. Гудрич Л., Лантеманн М., Прошлое, настоящее и будущее энергетической стратегии России, ГЕОПОЛИТИКА Эл № ФС 77-32517 от 18 июля 2008 года
3. Sherr J., Challenges in Russia - EU Energy Cooperation, Head Russia and Eurasia Programme, Chatham House, St. Peterburg, 15 oct. 2009, стр 57
4. Sherr J., The Russia-EU Energy Relationship: Getting it right, The International Spectator: Italian Journal of International Affairs, London, 11 June 2010 Keith C. Smith Lack of Transparency in Russian Trade, The Risks to Europe, CSIS, July 2010, p. 45
5. Цыганков П.А., Цыганков А.П. Социология Международных отношений: анализ российских западных теорий, М., 2006, стр. 32
6. Министерство промышленности и энергетики РФ, Энергетическая Стратегия России на период до 2020 года электронная версия
7. Chow E. and Elkind J., Where East Meets West: European Gas and Ukrainian Reality, The Washington Quarterly, January 2009
8. <http://www.kremlin.ru>

ԱՄՓՈՓԱԳԻՐ

**Էներգետիկ գործոնը՝ միաբևեռ աշխարհակարգի դեմ ուղղված լծակ ՌԴ արտաքին քաղաքականության մեջ
Անդրանիկ Գրիգորյան**

Արդի ժամանակահատվածում Էներգետիկ գործոնի ազդեցությունը միջազգային ու միջտարածաշրջանային հարաբերությունների ընթացքի վրա հասել է մեծ չափերի և մեր ժամանակների միջազգային դիվանագիտության կարևորագույն խնդիրներից մեկն է: Սույն հոդվածում անդրադարձ է կատարվում ՌԴ արտաքին քաղաքականության մեջ նախագահ Վ. Պուտինի կառավարման առաջին տարիներին տեղի ունեցած

կտրուկ փոփոխություններին, որի արդյունքում էներգետիկ գործոնը դիտարկվեց որպես լուրջ լծակ առկա միաբևեռ աշխարհակարգի դեմ պայքարում: ՌԴ արտաքին քաղաքականության մեջ տեղի ունեցած խորքային փոփոխությունները միանշանակ փոխեցին միջտարածաշրջանային հարաբերությունների ընթացքը, որի քաղաքագիտական վերլուծությունը քաղաքագիտության կարևոր խնդիրն է, ինչի ուսումնասիրման յուրատեսակ փորձ է նաև այս հոդվածը:

РЕЗЮМЕ

Энергетический фактор как рычаг внешней политики РФ направленный против однополярного миропорядка

Андраник Григорян

Ключевые слова: энергетический фактор, межрегиональные отношения, однополярный порядок, всемирный политический процесс, внешняя политика, Российская Федерация, Западно-Восточные отношения.

Влияние энергетического фактора на процессы международных и межрегиональных отношений в настоящее время очень возросло и стало одной из наиважнейших задач современной дипломатии. Данная статья посвящается внешней политике РФ, а именно глобальным изменениям произошедшим в начальные годы правления В.В.Путина, в результате которых энергетический фактор был рассмотрен как серьезный рычаг в борьбе с существующим однополярным миропорядком. Произошедшие коренные изменения политики РФ однозначно изменили процесс межрегиональных отношений. Политическое обозрение данных изменений является главной политической задачей, изучению которых посвящена также данная статья.

SUMMARY

Energetic Factor as an Engine against the Unipolar World System in the RF Foreign Policy Andranik Grigoryan

Keywords: energetic factor, interregional relations, unipolar world system, geopolitical process, foreign policy, Russian Federation, East-West relations.

Nowadays the impact of energetic factor upon the processes of international and interregional relations has increased and is considered to be one of the major issues of the present-time international diplomacy. This article is devoted to the foreign policy of the Russian Federation, namely, the global changes that took place during the first years of Vladimir Putin's presidency. During this period the energetic factor acquired the status of a serious leverage in the struggle against the current unipolar world system. The profound changes in the RF foreign policy definitely transformed the process of interregional relations. The political analysis of these transformations is considered to be the most essential political issue. This article may as well stand as a unique experimental attempt to study this problem.